

1

ZA PALISÁDOU

30. dubna – 3. července 1918

Trvalo pět dní, než se Romanovci dokodrcali v *tarantasu* – prostém neodpruženém voze – z Tobolska do Ťumeně. Během cesty se Alexandra s Marií k sobě tiskly a chvěly se při nárazech vozu, když se brodil řekami a projížděl jarními záplavami a všudypřítomným bahnem. Velice vyčerpaná Alexandra byla vděčná za společnost Marie, která se nabídla jet s nimi, aby jí poskytla útěchu. Zato Mikuláš se zdál být v dobré náladě; byl rád, že někam cestuje a že může být venku na čerstvém ledovém vzduchu.

Alexandra, rozpolcená nesmírnou emocionální závislostí na svém synovi a hluboce zakořeněným strachem o Mikuláše, stála před nelehkou volbou, zda doprovodit svého manžela do Moskvy, kam si myslela, že pojedou, a kde by ho obhajovala, nebo zda zůstat v Tobolsku a starat se zde o nemocného Alexeje. Nakonec dospěla k závěru, že její prvořadá oddanost patřila carovi, byť jen proto, aby mohla svého poddajného muže chránit.

V Ťumeni byla carská skupina přeložena do ostře střeženého vozu první třídy Zvláštního vlaku č. 8 VA, jemuž velel Vasilij Jakovlev. Během cesty Jakovlev nadále podle oficiálního scénáře tvrdil, že je Mikuláš převážen do hlavního města, kde s ním proběhne soudní proces. Osobně se car s carevnou domnívali, že zasáhne osud a že to bude první krok k bezpečné cestě carské

rodiny do zahraničí. Po sérii zpoždění dorazil vlak do Omsku, kde se křížily dvě hlavní větve transsibiřské magistrály, a pár najednou zpozorněl. Kam je teď povevou? Na východ přes Sibiř do Vladivostoku a pryč z Ruska přes Japonsko? Nebo na západ do Moskvy, kde s nimi proběhne lidový soud? Nikdo jim nic neřekl, vlak čekal několik hodin na vedlejší koleji v Ljubinskaje a Jakovlev se zatím telegraficky radil s Moskvou. Nakonec se dohodli na změně plánu. Vlak se dal do pohybu zpět směrem na Ťumeň. Cara a carevnu nepřevezou do Moskvy, ale do Jekatěrinburgu, kde si je převezme Uralský oblastní sovět.

V úterý 30. dubna v 8:40 ráno vjel vlak do města se zataženými záclonkami. V tom okamžiku se obavy Mikuláše a Alexandry znásobily, neboť se zde konečně setkali s ohromnou, ohavnou silou revolučního Ruska. Jak si carevna později poznamenala do deníku, ten den byl možná „nádherně teplý a slunečný“, ale uvítací výbor byl rozhodně ledový. Zvěsti o tom, že brzy do města přijede nenáviděný car s carevnou, se rozšířily jako oheň a rozlícený dav se scházel u hlavního nádraží a požadoval, aby před něj nastoupili. Uralský vojenský komisař Filipp Gološčokin, který zde čekal, aby Romanovce převzal, se obával, že dojde k lynčování, a rozhodl se poslat vlak na nákladní nádraží č. 2 na východním okraji města v Šartaši. První, co Romanovci po několika hodinách strávených ve vlaku z Jekatěrinburgu spatřili, byla ve čtyři hodiny odpoledne vedlejší kolej pro nákladní vlaky. Na nástupišti na ně čekala skupina bolševiků s kamennou tváří – předseda Uralského oblastního sovětu Alexandr Běloborodov, jeho zástupce Boris Ditkovskij a člen jekatěrinburského sovětu a místní tajné policie (čeky) Sergej Čuckajev.

Car s rodinou byl nyní, spolu s lékařem Jevgenijem Botkinem, jejich služebnou Annou Děmidovovou, sluhou Těrentijem Čemodurovem a lokajem Ivanem Sedněvem, předán do rukou Uralského oblastního sovětu, který je měl „držet pod dohledem“. Běloborodov s byrokratickou okázalostí podepsal oficiální převzetí osob i jejich nesčetných zavazadel. Alexandr Avdějev,

kteřý s Jakovlevem doprovázel cara a carevnu z Tobolska, byl jmenován velitelem nového místa uvěznění Romanovců. O něco později se onoho teplého letního odpoledne vydala celá skupina v uzavřených automobilech na krátkou cestu po podivně prázdných ulicích na Vozněsenský prospekt za doprovodu nákladního vozu plného ozbrojených vojáků. V okamžiku, kdy vůz vjížděl na dvůr Ipaťjevova domu, se bývalý car a jeho žena naposledy podívali na Rusko a venkovní svět. Byl zrovna velikonoční týden a zvuk zvonů – těch nádherných zvonů, které tak okouzly Antona Čechova – se nesl nad městem. Nemohly ale přehlušit zvuk těžkých dřevěných vrat na nádvoří, které se za nimi s bouchnutím zavřely.

Car a carevna se vydali do Ipaťjevova domu, kde na ně u vstupu čekal Gološčokin, který jel napřed, aby je mohl přivítat, a nyní se k bývalému carovi otočil a pravil: „Občane Mikuláši Romanove, můžete vstoupit.“ Mikuláš, smířený se svým osudem, nijak na urážku nezareagoval, ale takové pohrdání řalo carevnu do živého. Ačkoliv Alexandra i nadále tvrdohlavě protestovala proti nedostatku úcty ze strany bolševiků, od tohoto okamžiku už nebyly statut ani tituly Romanovců, které ještě v Tobolsku byly součástí denního protokolu dodržovaného zaměstnanci i strážemi, uznávány. Bývalý ruský car byl nyní obyčejným sovětským občanem jako každý jiný, s vlastními přidělovými lístky. Zatímco na život v Tobolsku mohl pohlížet jako na druh domácího vězení, zde se Mikuláš definitivně ocitl ve vězení na tom nekonečném území připojeném k ruskému impériu, které samo o sobě bylo vězením – na Sibiři.

Vzhledem k důrazným pokynům, které Jakov Sverdlov posílal z Moskvy Uralskému oblastnímu sovětu, bylo jasným záměrem kremelského vedení, aby byla nyní rodina uvězněna „co nejpřísnějším způsobem“. Jekatěrinburští bolševici, překypující třídní nenávisť a touhou po odvetě na „Mikuláši Krvavém“, si libovali v odpírání pohodlí, kterého se dosud carské rodině dostávalo. Pokud jim relativní idyla v Tobolsku nedovolovala

brát svůj osud vážně, pak nyní byla jistě jejich přítomnost v Jekatěrinburgu pro Mikuláše a Alexandru probuzením do kruté reality. Po příjezdu vyryla carevna do zdi v ložnici datum a obrácenou svastiku – poslední chabý náznak, že by tento starobylý symbol víry, lásky a naděje mohl nakonec přinést osvobození.

Spolu s Marií strávili car a carevna první tři týdny v Ipatjevově domě natěsnaní v jednom pokoji a směli používat jen koupelnu a ještě jednu obytnou místnost, kde spávali doktor Botkin a sluhové Čemodurov a Sedněv; Anna Děmidovová obývala malý pokojík v zadní části. Dodávka elektřiny byla sporadická, ale pokud to šlo, psala Alexandra nekonečné dopisy dětem do Tobolska a Mikuláš předčítal z evangelia. Přestože venku nádherně svítilo slunce, pokračovaly přívaly sněhu i v květnu a citové útěchy bylo pramálo, dokud 23. května v jedenáct hodin, na svou dobu neobvykle chladného a zasněženého dopoledne, nepřijely z nádraží jejich zbývající čtyři děti. Ale dvacetisedmičlennému doprovodu, který s nimi dorazil z Tobolska, bylo oznámeno, že nemůže pokračovat. Jekatěrinburský sovět neměl v úmyslu se zatěžovat dalšími náklady na jejich zásobování. Nechali je sedět ve vlaku na jekatěrinburském nádraží a později je rozdělili, několik jich bylo propuštěno, ale většina z nich skončila ve vězení (kde byl po příjezdu v dubnu také uvězněn carův věrný pobočník princ Dolgorukov). Pouze tři další sluhové – kuchař Ivan Charitonov, kuchtík Leonid Sedněv (synovec Ivana Sedněva) a lokaj Alexej Trupp – směli následovat carskou rodinu do Ipatjevova domu; přivezli s sebou i Alexejeva oblíbeného španěla Joye a Taťániny dva psy, Jimmyho a Ortipa.

Příjezd Alexeje, Olgy, Taťány a Anastázie z Tobolska, o kterém se car s carevnou dozvěděli jen několik hodin předem, velmi pozvedl pokleslou náladu rodiny. Není pochyb o tom, jak si Mikuláš zapsal do deníku, že jeho čtyři děti, ponechány v Tobolsku o samotě, osobně a duševně velmi strádaly. Ale vzájemně na sobě závislá rodinná jednotka byla opět sjednocena a jejich radost byla o to větší, že se tak stalo zrovna během

velikonočního týdne – nejposvátnějšího svátku v pravoslavném kalendáři. Toho večera se shromáždili před ikonami, kterých si tak cenili, a odříkávali vřelé děkovné modlitby. Alexandra však s obavami zaznamenala, že je její syn znepokojivě slabý a vyhublý, neboť od svého posledního hemofilického záchvatu zhubl více než šest kilogramů. Ještě týž první večer strávil Alexej kvůli malému podklouznutí a poranění kolene, když se chystal do postele, celou noc v nepolevujících bolestech. Carevna ležela u něj, nezamhouřila oka a bedlivě ho sledovala a poslouchala, jak chlapec naříká, tak jako to dělávala už tolik dlouhých nocí během posledních třinácti let.

Rodinní příslušníci alespoň měli zase jeden druhého – a Boha. Jejich jediným způsobem, jak vzdorovat novému a daleko přísnějšímu režimu, který museli dodržovat, bylo semknout se a čerpat ze své hluboké náboženské víry. Bude je držet nad vodou v následujících dnech, kdy se ocitnou v novém, zvláštním stavu bezvědomí. Byli, ale nežili; uzamčeni v důvěrně známých umrtvujících, omezujících a fádnicích denních rituálech, které je každým dnem přibližovaly k – čemu? Propuštění? Útěku? Záchraně? Ať už bude jejich konečný osud jakýkoliv, jednou věcí si tato zvláště izolovaná rodina byla jistá: Bůh vezme jejich osud do svých rukou.

Stalo se tak už v případě několika romanovských příbuzných držených ve městě, aniž by o tom carská rodina věděla. Carevna sestra velkovévodkyně Alžběta (známá jako Ella), carův bratranec velkovévoda Sergej a knížata Ioann Konstantinovič, Konstantin Konstantinovič a Igor Konstantinovič (tři bratři z dynastie Romanovců, potomci druhého syna Mikuláše I. – Konstantina) byli společně s knížetem Vladimírem Pavlovičem Palejem v květnu přivezeni do Jekatěrinburgu a uvězněni v Atamanově nájemním domě. Alespoň směli jít o Velikonocích ven na půlnoční mši v katedrále, což bylo privilegium, které bylo carské rodině odepřeno. Stáli zde, drželi zapálené svíčky z červeného vosku a modlili se, aby nadpozemská krása velikonoční

liturgie přinesla naději a osvobození. Oduševnělý a talentovaný básník kníže Palej napsal své matce domů dopis plný strachu o své romanovské příbuzné. Vydal se až k Ipatjevovu domu s nadějí, že aspoň krátce carskou rodinu zahlédne, ale palisáda byla příliš vysoká a okna byla v té době zakryta novinami. S vlastní pokorností, klidem a poddajností svému osudu se svěřil důstojníkově manželce paní Semčevské se svými osobními obavami ohledně „našeho ubohého Ruska“. Země se pro něj stala jakousi kdysi majestátní a mocnou lodí, kterou nyní pohlcují vlny a která mizí do temnoty. Obrovské melancholické oči knížete Paleje vypovídaly mnoho o pocitu ztráty, jak vzpomínala Semčevská, který se zrcadlil ve verších básně, již jí ten večer předčítal: „Naši blízcí a milí jsou tak děsivě daleko; naši nepřátelé tak děsivě blízko...“ Byly to pocity bezpochyby sdílené jeho romanovskými příbuznými nacházejícími se o několik ulic dál.

Jako místo uvěznění byl Ipatjevův dům s popisným číslem 49 na Vozněsenském prospektu dostačující, i když poněkud stísněný. Původním záměrem Uralského oblastního sovětu bylo situovat Mikuláše do městské věznice, ale problémy s bezpečností to neumožnily. Místo toho se rozhodl pro vhodný soukromý dům, nakonec dal před rezidencí místního lékaře Kenzorina Archipova přednost Ipatjevovu domu, neboť se nacházel blíže k velitelství čeky. Přestože se dům honosil jedenadvaceti pokoji, byl v porovnání se standardem prostornějšího a vzdušnějšího gubernátorova domu v Tobolsku malý. Ale díky své poloze na vrcholu jednoho z mála nízkých kopců vystupujících nad Jekatěrinburgem nabízel nádherný výhled na jezero, městské zahrady a město pod ním, skrz které se klikatil tok řeky Iseť. Byl postavený mezi lety 1875 a 1879 důlním inženýrem Andrejem Redikorcevem a současný majitel Nikolaj Ipatjev ho zakoupil kolem roku 1908 za šest tisíc rublů. Díky soukromé koupelně a splachovacímu záchodu byl považován za jednu z nejmodernějších rezidencí ve městě. Ipatjev byl respektovaný

občan a vzdělanec, člen jekatěrinburské dumy, jenž se podílel na výstavbě transsibiřské magistrály v úseku Perm–Kungur–Jekatěrinburg, přičemž své inženýrské práce v oblasti železniční dopravy řídil ze suterénu domu. Byl zrovna mimo Jekatěrinburg na dovolené, kde se zotavoval se slabým srdcem, a dům obývali jeho přátelé z Petrohradu, když 27. dubna přišel z jekatěrinburského sovětu rozkaz č. 2778, aby z domu do čtyřiceti osmi hodin odešel. Ipatjev se co nejrychleji vrátil, aby zachránil nějaké osobní věci, ale z velké části byl dům nedotčený a Ipatjev zde zanechal veškerý pohodlný nábytek, včetně vycpaného medvěda na schodišti v patře.

Zvenčí se dům zdál být nízký a neokázalý, neboť byl vystavěn do straně kopce, takže byl nižší polosuterén viditelný v plné výšce jen ze strany podél Vozněsenské uličky. Byl to ale pěkný dům postavený v rusky uklidňujícím (spíše než klasicistně elegantním) stylu. Byl vystavěn na místě, kde kdysi stál starý dřevěný kostel, který byl v 18. století stržen, když byla na druhé straně ulice postavena nová velkolepá Vozněsenská katedrála.

Dům postavený z cihel a kamene měl bílou štukovou omítku a ozdobné vyřezávání na dveřích, okenních rámech a pod přesahem střechy a byl otočen do prašné, nedlážděné ulice stíněné lípami. Naproti domu se nacházelo Vozněsenské náměstí s barokní katedrálou a velkolepým klasicistním sídlem Rastorgujeva-Charitonova, ale za ním stojící chudší roubené a rámové domy prostých jekatěrinburských obyvatel dělnické třídy byly drsnou připomínkou rozdílu mezi bohatými a chudými, stále patrného po celém městě. Blízko hlavních vchodových dveří stála kaplička věnovaná svatému Mikulášovi, postavená v místě, kde se nacházel oltář starého dřevěného kostela, ale rodina nemohla toto trefné a ironické memento carova svatého patrona vidět, neboť jim ve výhledu bránila palisáda.

Vzhledem k tomu, že se jim nepodařilo utajit přítomnost rodiny ve městě (9. května byla oznámena v deníku *Ural-skij Rabočij*), zahájili bolševičtí věznitelé Romanovců hned

od počátku promyšlený plán, jak rodinu izolovat a učinit celou situaci méně citlivou. Před carovým příjezdem se na dům vrhla skupina sto dělníků, kteří ho urychleně obehnali vysokou palisádou z nařezaného dřeva a telegrafních sloupů ve vzdálenosti méně než jednoho metru od fasády domu. Původně byla palisáda vysoká jen tři a půl metru, ale na konci května byla zvýšena; ovšem to horší mělo teprve přijít. Dne 5. června byla vztyčena druhá, vyšší palisáda, která obháněla celý dům od dvoru na severním konci až po Vozněsenskou uličku. Hlavnímu vstupu nyní dominovalo strážní stanoviště č. 1, první z dalších deseti umístěných uvnitř a kolem budovy, a vnější obvod této pevnosti byl kontrolován hlídkami dvakrát za hodinu – ve dne i v noci – pravidelně se střídajícími strážemi. Všech deset strážních stanovišť mělo zvonky propojené s pokojem velitele Avdějeva a strážnicí na druhé straně ulice.

Palisáda, která byla vzdálená od oken jen čtyři metry, definitivně odřízla rodinu od Alexandřina „nádherného světa“. Přestože se blížilo léto, byla všechna okna neprodyšně uzavřena, a 15. května přišel stařec a natřel okna bílou barvou, aby se nikdo nemohl dívat dovnitř ani ven, a svět jim zmizel z dohledu. Mikuláš si zapsal, že měl pocit, „jako by byla venku mlha“. Bez ohledu na to, jak moc venku slunce svítilo, uvnitř bylo ustavičně přítmí. S rostoucí teplotou a neustále vydýchanějším vzduchem uvnitř pokojů žádal car opakovaně Avdějeva, aby byla okna znovu otevřena. Bolševici se zdráhali tak učinit: Romanovci už měli přístup k *fortoče*, malé zimní větrače v horní části oken otočených na Vozněsenský prospekt. Stráže venkovní hlídky mohly často brzy zrána spatřit hlavu některé z dcer, jak vykukuje ven. Nedbaly na výstražné výzvy, až jednoho rána, když se objevila Anastáziina hlava, stráž vystřelila a kulka zasáhla vrch okenního rámu a odrazila se do omítky ve zdi v ložnici.

Není divu, že po tomto incidentu trvalo několik týdnů proseb ohledně nedostatku vzduchu uvnitř Ipatjevova domu, než se nakonec mlýnské kameny byrokracie obrousily a následovala

formální inspekce „Výboru pro řešení otázky oken v Domě zvláštního určení“, po které bylo druhé okno do Vozněsenské uličky dne 23. června otevřeno. Stráží ale bylo nařízeno, aby podle toho posílila své venkovní hlídky. Rodině bylo přísně zakázáno vystrkovat hlavu z oken nebo se pokusit dávat znamení lidem venku – ne že by je mohli vidět – pod hrozbou zastřelení. Za oknem a nad palisádou mohli alespoň najít malý, prchavý pás nebe a nad kupolí Vozněsenské katedrály na druhé straně ulice věžičku, na jejímž vrcholu se tyčil pravoslavný kříž. Pokud stáli dostatečně blízko u okna, mohli ještě zachytit zvuky města – zpívání ptáků a rachot tramvají. Ale nemohli vidět kulometné postavení ukryté ve zvonici katedrály, které mířilo přímo na ně. Kromě tohoto zde byla ještě další dvě kulometná stanoviště: jedno hlídalo balkón shlížející do zahrady v zadní části domu a druhé okno v suterénu otočené do ulice.

Zvláštní oddíl zhruba čtyřiceti strážců, sestavovaný ze skupiny přibližně sta převážně dvacetiletých dělníků narychlo rekrutovaných z místních továren, byl ve službě neustále. Začátkem června bylo třicet pět z těchto mužů ze Sysertské slévárny, nacházející se na předměstí Jekatěrinburgu, kde byli dělníci silně zpolitizovaní. Předtím než byli naverbováni, byli strážci venkovní hlídky prověřeni, zda jsou členy bolševické strany a jestli mají nějaké bojové zkušenosti nebo zda umí zacházet se zbraněmi. Těm, kteří již bojovali v Rudých oddílech proti kozáckému vůdci rebelů Dutovovi nebo proti Čechům, byla dána přednost; ostatní zase již dříve sloužili na východní frontě. Brzy si ale začali stěžovat na dlouhé služby a dalších jedenadvacet mužů bylo získáno ze zlokazovské továrny, takže se počet členů venkovní stráže zvýšil na padesát šest a dalších šestnáct mužů tvořilo vnitřní stráž.

Většina mužů neměla žádné vzdělání, trpěla chudobou a nedostatkem jídla, proto je lákala práce, jež nabízela čtyři sta rublů měsíčně (plus strava a ubytování ve městě), zároveň si mohli ponechat práci v továrně. Upsáním se do služby se

také mohli vyhnout odvodu do Trockého nově založené Rudé armády. Vyzbrojeni puškami se vztyčenými bodáky a několika standardními ruskými revolvéry značky Nagant mohli představovat nebezpečí, ale ve skutečnosti jich jen pár mělo nějakou zkušenost se zacházením se zbraněmi. Všichni si užívali častých návštěv manželek, rodin a přátel, a to tak často, že požadovali, aby jim bylo zajištěno ubytování. A tak byl za tímto účelem Uralským oblastním sovětem zkonfiskován Popovův dům stojící naproti domu ve Vozněsenské uličce.

Na tyto muže dohlížel Pavel Medveděv – bolševik ze Sysertské továrny, který se už zúčastnil bojů s oddíly Rudé armády proti Dutovovi – spolu s dalšími třemi vysoce postavenými strážci. Zpočátku bydlely stráže hlídající venkovní prostory v suterénu, kde se tito muži v několika místnostech tlačili na polních lehátkách. Další stráže ze zlokazovské továrny přivedené v červnu si směly ustlat na chodbě a v malé místnosti sousedící s velitelovým pokojem v horním patře domu, kde bydleli Romanovci. Ze dvora na severním konci domu, na který se vstupovalo velkou dvojitou bránou, vedlo postranními dveřmi vyřezávané dřevěné schodiště do prostor v prvním patře obývaných Romanovci. Schodiště bylo odděleno uzamčenými dveřmi. Za nimi byli Romanovci a jejich služebnictvo namačkáni do prostoru pěti propojených místností, na jehož zadním konci byla chodba, koupelna, záchod a malá kuchyňka.

Život se tu pro carskou rodinu stal hlučným, přelidněným a rušivým. Dusný letní vzduch páchl množstvím lidí žijících na hromádce. Později byla venkovní stráž přesunuta do pokojů v prvním patře Popovova domu a stráž vnitřní ochrany se přesunula do pokojů v přízemí, ale velitel a jeho tři hlavní pobočníci měli kdykoliv neomezený přístup do všech místností obývaných carskou rodinou. Absence společné chodby, která by tyto pokoje spojovala, byla sama o sobě výborným bezpečnostním opatřením, znemožňujícím útěk z prvního patra kolem strážů, a zřejmě prvkem, který ovlivnil bolševiky při výběru Ipatjevova domu.